

UDK 33(497.13)(048.1)
Pregledni članak*Istraživanja društveno-političkih i ekonomsko-socijalnih prilika
na području Požeške kotline (radovi Filipa Potrebice)*MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ
Filozofski fakultet, Zagreb SFRJ

1.

Zlatna dolina ima izuzetnu sreću da je od početka ovog stoljeća bila predmet interesa pasioniranih zaljubljenika raznih struka u njezinu bogatu prošlost. Kao rezultat napora tih istraživača (Julija Kempfa, Stjepana Koydla, Zdenka Turkovića, Mate Peića, Dubravka Jelčića, Dragutina Pavličevića, Srećka Ljublanovića i drugih), ali i izvanredne zainteresiranosti stanovnika Požeške kotline i spremnosti radnika u muzejima, arhivima, privrednim organizacijama i samostanima da pruže svaku pomoć i informaciju, nastao je niz radova u kojima opus Potrebice ima nemali udio.

Više od četvrt stoljeća Potrebica se intenzivno bavi istraživanjima društvene, gospodarske i kulturne prošlosti Požege i požeškog kraja, odnosno jednim od najzanimljivijih dijelova širega slavonskog prostora. Rođen 1933. u Cicrini kod Trebinja završava osnovnu i srednju školu u Požegi. Nakon završenog studija povijesti u Zagrebu, ponovo se vraća 1958. u Slavonsku Požegu, gdje radi kao profesor na gimnaziji, odnosno u Centru za usmjereno obrazovanje »Zvonko Brkić«, te je jedan od pokretača »Požeškog zbornika« (1961), »Vjesnika Historijskog arhiva i Muzeja Požeške kotline« (1962), lista »Omladinska riječ« (1965), časopisa »Traženja (1969) i »Almanaha Požeške gimnazije« (1970). Od 1983. predaje na Filozofskom fakultetu u Zagrebu metodiku nastave povijesti.

U svim svojim radovima, pa čak i onima koji su vezani uz povijest školstva¹ ili knjižnica,² Potrebica polazi od društveno-ekonomske komponente kao od-

¹ To je došlo do izražaja naročito u studiji »Povijesni pregled obrazovanja u Požegi kroz proteklih sto godina« (Sto godina Poljoprivredne škole u Slavonskoj Požegi, 1885—1985, Slav. Požega 1985, 21—48), te u radu »Godišnji izvještaji Požeške gimnazije« (Godišnji izvještaj Požeške gimnazije za šk. godinu 1963/64, 37—84), i u članku »Devedeset godina djelovanja društva za potporu siromašnih učenika Gimnazije u Slav. Požegi (1854—1944)«, (Almanah Gimnazije u Slav. Požegi, Slav. Požega, 1970, 21—36).

² Povijest knjižnica Požeške kotline, izd. Hrvatskog bibliotekarskog društva, knj. 12, Zagreb 1976.

lučnog faktora razvoja. U većini radova, osobito novijih, razmatra istu temu u toku 19. i 20. stoljeća, što je prilično komplicirano s obzirom na višestruke promjene upravno-administrativnog sistema, pri čemu se neprestano otvaraju u historiografiji još neriješeni problemi i neobrađene pojave.

2.

Da bi se prikazao Potrebičin ekonomsko-društveni rad, ne može se zaobići značajna oblast njegova interesa, a to je revolucija 1848. godine na požeškom i uopće slavonskom prostoru koju je obradio u više radova.³ Glavno je djelo monografija »Požeška županija za revolucije 1848—1849« (Izd. Odjela za hrvatsku povijest Centra za povijesna istraživanja Sveučilišta u Zagrebu. Monografije sv. 13, Zagreb 1984)⁴ što je zapravo nadopunjena doktorska disertacija, obranjena 1981, pod naslovom »Društveni odnosi u Požeškoj županiji 1848«. U deset poglavlja te monografije tematski su i kronološki obrađena sva zbivanja relevantna za požešku županiju, a težište je na pojedinim društvenim slojevima, odnosno društveno-gospodarskoj strukturi županije i grada Požege, odakle izviri i određene specifičnosti. Naime, u požeškoj županiji nije bilo tako velikih posjeda kao u srijemskoj i virovitičkoj, te je to uvjetovalo izraženo narodnjaštvo u čemu su određeno jedinstvo postigli i predstavnici plemstva, katoličkog i ortodoksnog svećenstva, trgovaca i obrtnika, gradskih i županijskih činovnika i vlasnici manufakture. Narodna pripadnost i raznolikost profesija nisu bile zapreka sudjelovanju u narodnjačkom pokretu, a Svetozar Kušević, uz bana Jelačića, član hrvatske i srpske delegacije kralju, Josip Bunjik, grof Julije Janković, tiskar Miroslav Kraljević i drugi spomena su vrijedne, a neke i vrlo kontroverzne ličnosti. Zbog slabosti politički tek probuđenoga građanskog sloja prirodan je njegov oslon na Jelačića, nasuprot seljaštvu, koje nakon ukidanja urbarijalnih odnosa zahtijeva brze promjene. Županijski odbor na čelu s konzervativnim snagama, predvođenim Julijem Jankovićem, formira Narodnu stražu, kojoj je svrha ne samo zaštita granice županije, zbog događaja u virovitičkoj županiji, već i zaštita mira i reda. Zanimljivo je da se takve jedinice za zaštitu privatnog vlasništva formiraju na našim prostorima uvijek u prijelomnim vremenima, uoči ili za vrijeme revolucionarnih previranja i u dvadesetom stoljeću.

³ Osamnaest pisama Mirka Lentulaja upućenih Josipu Bunjiku i Miroslavu Kraljeviću u vremenu od 23. srpnja 1848. do 6. lipnja 1849. godine, *Arhivski vjesnik*, XVII—XVIII, 1974—75, 247—259; Nemiri učenika požeške gimnazije 1848. godine, *Zbornik za historiju školstva i prosvjete*, Zagreb 1978, br. 11, str. 55—67; Požeška županija za revolucije 1848—1849, *Nastava povijesti*, 1948, br. 3—4, str. 190—193; Prilog biografiji Svetozara Kuševića s posebnim osvrtom na njegovu aktivnost 1848/49, *Požeški zbornik* V, Slav. Požega, 1984, str. 285—295; Revolucionarna gibanja u požeškoj gimnaziji 1848—1849, Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. JAZU, Osijek 1984, str. 178—188; Virovitica u doba revolucije 1848/1849, *Zbornik Virovitica 1234—1984*, Izd. JAZU i Skupštine općine Virovitica, Virovitica 1986, str. 195—202; Obitelji i osobe koje su imale važnu ulogu u Požeškoj županiji u događajima 1848—1849, *Osječki zbornik*, XX, 1989, 95—121.

⁴ Osvrt na tu monografiju dao je *Robert Parnica*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 20, 1987, 281—284.

Važnost je tih istraživanja u tome što je Potrebica uspio dokazati da se mnogi presudni procesi i fenomeni nisu odvijali samo u Zagrebu već i u provinciji. Požega je postala središtem ondašnjih narodnjaka, u njoj je zasjedala i narodna skupština, pa će vjerojatno biti potrebna istraživanja u tom pravcu, s težištem na strukturi društva, i za druge županije.

3.

Drugo i treće poglavlje monografije o 1848. krije u sebi klicu interesa, koji je rezultirao monografijom »Obrt u gradu Požegi i Požeškoj kotlini« (Izd. Udruženja samostalnih privrednika, Slavonska Požega 1985, str. 270). Svaki istraživač koji se bavio obrtima, što nisu obvezani da o svojem radu izvještavaju javnost, znade kako je težak posao traženje podataka o radu obrtnika, a Potrebica je uspio da dade projekciju razvoja obrta za Požegu i Požešku kotlinu od kraja 17. stoljeća pa do suvremenosti, koristeći se svim raspoloživim dokumentima i literaturom.⁵

Osvrt na predtursko i tursko vrijeme prilično je kratak i bilo bi zanimljivo istražiti razvoj obrta i trgovine za turske vladavine, koja je na tom području trajala 150 godina, budući da radovi Hamdije Kreševljakovića u Bosni ukazuju na to da bi se to možda moglo. Požega je bila najveći grad turske Slavonije, sjedište sandžaka i veoma važna raskrsnica trgovačkih putova, pa se tu prodavala roba proizvedena i u drugim krajevima Osmanlijskog Carstva.

Od 1699. do 1985. obrada obrta je detaljna i dobro sistematizirana. Kao središte požeške županije (obnovljena 1745) Požega u 18. stoljeću postaje i sjedište obrtničke proizvodnje, a stari požeški trg, »pijaca« (danas Trg maršala Tita) sagradili su, vjerojatno, putujući trgovci iz sjeverne Italije. Na tom trgu odvijao se sav cehovski i trgovački život, a zbog djelovanja požeške gimnazije građanstvo je izvanredno izobraženo⁶ i sposobno da prihvati onovremena svjetska znanja u ovčarstvu, proizvodnji sukna, svilarstvu. Grad od Marije Terezije dobiva 1765. kraljevski status s posebnim privilegijama, koji su mu omogućili brži gospodarski, kulturni i društveni razvitak, a Potrebica na osnovi analize strukture obrtnika, pomoćnika i šegrta, donosi određene zaključke o ulozu i značenju obrtnika u životu grada.

Poglavlje o uključivanju obrtnika u građansko-kapitalističke odnose, tj. vrijeme ukidanja cehova (1872), i uključivanja u konkurenciju s industrijskim proizvodima sadrži niz novih spoznaja, a osobito je zanimljiva polemika o karakteru Prvog požeškog obrtničko-radničkog društva (osnovanog 1874) i Prve i Druge obrtne zadruge. Na osnovi poznavanja stanja u drugim gradovima i mjestima tvrdim da je Prvo požeško obrtničko-radničko društvo imalo humanitarni karakter samopomoći, za razliku od zadruga koje su imale poslovni karakter, tj.

⁵ Radi izuzetne važnosti obrta za Požegu, njih su proučavali i *Julije Kempf* u djelu »Požega. Zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i požeške županije«, Požega 1910, *Josip Langbamer* »Požeški cehovi«, *Vjesnik Histojskog arhiva Sl. Požege i Muzeja Požeške kotline*, I, Slav. Požega 1962, 29—67, *Srećko Ljubljanović* u »Radnički pokret u Požeškoj kotlini, knjiga I, 1873—1920. Izd. Histojski arhiv, Slav. Požega 1961. i *Igor Karaman* u radu »Požega i Požeška kotlina od oslobođenja ispod turske vlasti do 1848. godine. *Zbornik Požega 1227—1977*, Slav. Požega 1977, 199—208.

⁶ Požeški krznar Antun Kanižlić bio je pisac i rektor gimnazije.

»promicanje zajedničkih obrtnih interesa«, osobito zajedničku nabavu sirovina, te je bila moguća i njihova međusobna konkurentna borba na osnovi vjerske i narodnosne podvojenosti, a proizvodni je interes bio i razlog što su u nju bili učlanjeni samo obrtnici, a ne i pomoćnici. Ne bih se složila ni s autorovim mišljenjem da razjedinjenost obrtnika pridonosi stagnaciji na prijelazu stoljeća (str. 56). Podijeljenost u dvije ili više zadruga nije specifičnost Slavonske Požege i u malenom su Đurđevcu, na primjer, bile tri zadruge. Razloge treba tražiti u neriješenim problemima agrara, koji je uzrok i pojačanom iseljavanju u prekooceanski svijet. Možda bi jače trebalo istaknuti favorizirani položaj požeških obrtnika u odnosu na seoske zbog požeških sajмова. Seoski su se obrtnici održavali samo zahvaljujući dvojnosti zanimanja, tj. povezivanju svoga obrtničkog rada s radom na poljoprivrednom posjedu.

Prikaz radničkog pokreta i prikaz rada mjesne organizacije Saveza hrvatskih obrtnika (osnovanog 1908) sadrži i doratno i međuratno poglavlje, i obje su teme solidno obrađene, kao izvanredno značajne za prilike u Požegi. Međuratno razdoblje vrijeme je izvanredno žive djelatnosti obrtnika u kojoj se oni obavezno organiziraju i u Udruženje zanatlija, grade dom (1937), unapređuju stručno školstvo i bore se protiv Batinih proizvoda i nedopuštene konkurencije neprijavljenih nezaposlenih zanatskih radnika. Postoji i jaka intencija zadrugnog organiziranja.

Partizanska privreda, uglavnom obrtna, obrađena je u istom poglavlju koje razmatra obrt od 1918. do 1945. kao potpoglavlje. Mislim, da je upravo zbog važnosti te proizvodnje za partizanski rat trebalo toj temi dati posebno poglavlje.

Obrt i djelatnost obrtnika u suvremenoj epohi poslije 1945. opisana je vrlo detaljno, s ukazivanjem na sve probleme koji su djelovali na razvoj zanatstva. Posebna pažnja dana je kulturnoj aktivnosti obrtnika, stručnom školstvu i sportskoj aktivnosti. U svakom slučaju, treba odati priznanje požeškim obrtnicima koji su financirali izdavanje te monografije u povodu 110. obljetnice moderne organizacije obrtničkog rada na požeškom području i čija su imena navedena na kraju knjige, opremljene brojnim tabelama i slikama. Manje je za pohvalu nepažljivost pri štampanju, prilikom kojeg su se u knjigu potkrale brojne greške.⁷ Takva se knjiga radi u jednoj generaciji samo jedanput, plod je silnog truda i samo će ona prenijeti prošlost obrtnika u budućnost, osiguravši im tako trajno mjesto u ekonomskoj historiografiji.

4.

Zlatna dolina, kojoj su Rimljani dali ime po cvatućoj vinovoj lozi, bila je centar vinogradarstva sjeverne Hrvatske u novom vijeku, s Kutjevom u epicentru. Poljoprivredni kombinat Kutjevo, OOUR Vinogradarstvo i vinarstvo, naručio je u povodu 750 godina postojanja podruma u Kutjevu od Potrebeice

⁷ Primjerice, naslovi u tekstu nisu identični naslovima u sadržaju po veličini slova. Na strani 65. odštampan je *Narodni obrtnik* kao sisački list pokrenut 1905. Međutim riječ je o *Naprednom obrtniku*, itd. Mogla su se izbjeći i nepotrebna ponavljanja a tu i tamo trebalo bi ponešto još naknadno objasniti, odnosno stilski pojednostavniti iz područja obrtnog zakonodavstva i zakonskih propisa o osiguranju radnika i obrtnika.

izradu monografije, te je suradnjom nastala knjiga »Povijest vinogradarstva i podrumarstva u Požeškoj kotlini« (Kutjevo 1982).⁸

Monografija se sastoji od šest kronološko-tematskih poglavlja. U prvom se opisuje uzgoj vinove loze u antičko doba i u srednjem vijeku, kada vinovu lozu gaje svi društveni slojevi, od benediktinaca u opatiji Rudini, preko cistercita u opatiji »de Gotho« (Kutjevo) od 1232, pa do franjevac u Požegi, Poljanskoj i Velikoj. Gajenje loze nije prestalo ni za 150 godina vladavine Turaka, iako su tada stvoreni posebni timarsko-spahijski odnosi, kako svjedoči požeška Kanun-nama iz 1545. godine. Nakon protjerivanja Turaka 1696, čemu je pripomogao i narodni ustanak u Požeškoj kotlini pod vodstvom franjevca Luke Ibrišimovića, ponovo se uzgoju loze posvećuje velika pažnja, pa je primjerice grad Požega 1848. godine 13,4% ukupnog prihoda ostvario od prometa alkoholnim pićima.

Vinogradarstvo i podrumarstvo u doba kasnog feudalizma, tj. do 1848, opisano je u drugoj glavi. Analizirani su svi faktori proizvodnje i plasiranja vina na tržište, a posebna je pažnja posvećena vlastelinstvu grada Požege i vlastelinstvu Kutjevo za vrijeme isusovaca (1696—1773) i kasnije pod upravom Kraljevske ugarske dvorske kancelarije koja ga sve do 1882. daje u zakup, kada je dobro prodano na javnoj dražbi obitelji Turković.

Vinogradarstvo i podrumarstvo u doba građansko-kapitalističkih odnosa do 1945. ugroženo je filokserom i peronosporom. Vinogradarski odsjek Gospodarskog društva Hrvatske i Slavonije, na čelu s braćom Turković, i požeška Ratarnica, kao poljoprivredna škola — osnovana 1885 — bore se za održanje i unapređenje vinogradarstva i voćarstva širenjem najboljih vrsta vinove loze. Stjepan Koydl, koji je 35 godina radio na školi, što ju je do 1985. završilo oko 2500 učenika i više od tisuću tečajaca, izvanredno je zaslužan za regeneraciju uništenih vinograda. Vinogradarstvo pomaže i Gospodarsko društvo grada Požege i Vinogradarska zadruga z.s.o.j. (zadruga s ograničenim jamstvom) osnovana 1932. te Vinarsko-voćarska zadruga u Kutjevu (osnovana 1926).

Suvremenom razvitku vinogradarstva i podrumarstva, osim tradicije i iskustva, pogodivali su i drugi faktori koje Potrebića detaljno opisuje, analizirajući njihove poteškoće i uspjehe, te pravo usmjerenje dobrom reklamom i izvrsnom kvalitetom. Vinarske zadruge, Stanica za unapređivanje vinogradarstva i voćarstva, Udruženje vinogradara i voćara Slavonske Požege imali su najveću ulogu u razvoju vinogradarstva i podrumarstva primjenom moderne tehnologije, u čemu prednjači PPK Kutjevo, OOUR Vinogradarstvo i vinarstvo sa svojim zlatnim vinima i klikunom. Biografije istaknutih vinogradara Požeške kotline (Stjepan Koydl, 1883—1960, Zdenko Turković, 1892—1968, Ivan Jambrović) znanstveno su utemeljene, kao i čitavo djelo koje je rađeno korištenjem arhiva i arhivske dokumentacije što se čuva u Požeškoj kotlini.

5.

Požeška koltina uvijek je imala problema s energijom, jer je o njoj ovisio suvremeni privredni razvoj. Da je tom pitanju posvećivana velika pažnja po-

⁸ I taj se rad oslanja na određene autore (Milana Turkovića, Julija Kempfa, Stjepana Koydla, Zdenka Turkovića, Marijana Strbašića itd.) čiji se radovi navode u bilješkama i u popisu literature na kraju monografije.

tvrduje 1937. godina, kada je slavljen 25-godišnji jubilej podignuća brane na Orljavi i otvorenje male hidrocentrale. Potrebica monografija »Razvoj elektrifikacije i plinifikacije u Požeškoj kotlini« (Slavonska Požega 1988) rađena je u povodu 75-godišnjice.⁹

Kao i u ostalim svojim radovima Potrebica polazi od općeg k posebnom, te donosi osnovne podatke o izgradnji prvih električnih centrala na području Hrvatske i procesu koji je bio izvanredno važan za daljnju industrijalizaciju. Sporo, ali ipak uzlaznom linijom, električna energija potiskuje ostale vrste energije. Slavonska Požega školski je primjer dileme gradskih otaca o izboru energije, kakvu su dilemu prošli i grad Zagreb i Karlovac gotovo u isto vrijeme. Značajno je spomenuti da je izgradnja hidrocentrale u Kuzmici povjerena tvrtki A. Peyer i drug iz Karlovca, te da je odbačena ponuda Siemens kao znatno skuplja. Vinarski podrum u Kutjevu imao je vlastitu centralu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Elektrifikacija Požeške kotline bio je dugotrajni proces, usporavan zbog konfiguracije tla, i trajao je sve do osamdesetih godina ovog stoljeća, kada je i zadnje selo dobilo električnu rasvjetu. U međuratnom razdoblju hidrocentrala u Kuzmici, Munjara u Požegi, elektrana u Kutjevu i izvori vlastite energije pojedinih požeških tvornica nisu bili povezani u jedan sistem, premda se tome težilo. U srpnju 1944, pripadnici Narodnooslobodilačke vojske uništili su hidrocentralu, zaustavivši tako djelatnost slavonskopožeških tvornica za neprijatelja, ali su u Zvečevu još potkraj 1942. izgradili elektranu koja je omogućila uspješan rad brojnih zanatskih radionica koje su radile za potrebe partizana i naroda. Kasnije je u kanjonu rijeke Brzaje u jesen 1943. izgrađena i hidroelektrana, što je bila prva hidrocentrala na oslobođenom području Slavonije i uz koju se vezala Centralna mehanička radionica šestog korpusa. Po uzoru na nju, kasnije je izgrađen niz malenih hidroelektrana i elektrana na oslobođenim teritorijima Hrvatske, a samo na prostoru od Kamenskog do Zvečeva bilo je 1944. u pogonu 14. elektrana.

Veći dio knjige ipak je ispunjen sadržajem koji se odnosi na vrijeme poslije drugoga svjetskog rata. O crtani su naponi na popravku i radu električne centrale u prvom desetljeću poslije rata, kada je izrađen i tridesetogodišnji plan potrošnje električne energije. Priklučenje požeškog područja na dalekovod Slavonki Brod — Slavonska Požega dovelo je i do uključivanja centrale »Elektroslavonije« Osijek, te je Slavonska Požega djelovala kao njezin područni ured. Ubrzana ekspanzija električne mreže na požeškom području od sredine 1960. do 1972. praćena je isto takvim bujanjem razvoja privrede, nakon čega dolazi do nešto sporijeg razvoja elektrifikacije, jer je potrošnja premašila sva planiranja, pa ni priključak na dalekovod »Nikola Tesla« 1973. i uključivanje u jugoslavenski sistem nisu zadovoljili potražnju.

⁹ Izdavači su RO »Elektroslavonija« Osijek, OOUR »Elektrodistribucija« Slavonska Požega, Samoupravna interesna zajednica kulture, informiranja i tehničke kulture Općine Slavonska Požega i Osnovna samoupravna interesna zajednica potrošača električne energije za općinu Slavonska Požega. I ta se monografija oslanja na arhivske izvore, bolje reći na registraturnu građu koju je trebalo prirediti za istraživanje, te na knjigu *Stjepana Jurčića*, »Elektrika u Slavonskoj Požegi 1912—1962« (izd. Histozijskog arhiva Slavonska Požega, Požega 1963) i brošuru *Zdenka Turkovića*, *Sedam stoljeća dobra Kutjevo* (Zagreb 1969), dok za poslijeratni razvoj elektrifikacije u Slavoniji i Baranji ima više radova koji su spomenuti u uvodu knjige.

Glad za električnom energijom uvjetovala je vraćanje lokalnim izvorima energije, te je izrađen posebni program izgradnje malih hidroelektrana i uvođenja plina u Požešku kotlinu. Plin je 1981. doveden do Požege iz cementare Našice, a naredne godine i do Kutjeva. Priključkom na Kutinu omogućena je i plinifikacija kućanstva što je pridonijelo poboljšanju životnih uvjeta. Potrebica je analizirao i samoupravljački, društveni i kulturno-sportski život radnih ljudi u elektroprivredi na požeškom području, podigavši tako najvredniji spomenik ljudima koji su u tu djelatnost ugradili svoj život.

Svojim radovima Potrebica je u svakom slučaju dokazao nužnost povezivanja povijesti s regijama i njihovom privredom. Potrebicu je opijala Zlatna dolina i još ga uvijek opija svojim problemima i bogatstvom društveno-ekonomskog života, uzimajući taj pojam u najširem kulturnom smislu, te mislim da on još uvijek nije završio svoj posao slavonsko-požeškog i slavonskog historičara specijalnog opredjeljenja i širokog znanja.

MARIJAN MATICKA, Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj od 1945. do 1948, Školska knjiga, Zagreb 1990.

»Školska knjiga« iz Zagreba objavila je ove godine u istaknutoj biblioteci »Povijesna istraživanja« još jednu vrijednu i zanimljivu knjigu. Pod naslovom »Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj od 1945. do 1948.« afirmirani istraživač historije poslijeratnog razdoblja Marijan Maticka tematski je zakružio svoje višegodišnje proučavanje. Riječ je o autoru koji je do sada objavio i veći broj analitičkih radova o položaju seljaštva u međuratnom razdoblju, a primarni znanstveni interes za historiju poslijeratnog razdoblja uputio ga je na sustavno bavljenje agrarnim pitanjem poslije 1945. godine.

Tom je monografijom još uvijek malobrojna i neraznovrsna historiografska literatura o poslijeratnom periodu u Hrvatskoj dobila izuzetno značajan doprinos. Riječ je o do sada najcjelovitijem radu iz područja naslovljene problematike. Njegovo korištenje pretpostavka je svakog sistematskog proučavanja historije poslijeratnog razdoblja u Hrvatskoj.

Okosnica je autorovog interesa agrarna reforma i kolonizacija kao složena pojava. Analitička obrada koncentrirana je na ritam, organizaciju i područja kolonizacije u Vojvodini i Slavoniji, te stvaranje i razdiobu zemljišnog fonda u Hrvatskoj. Pri tome se vežu pitanja agrarne problematike međuratnog razdoblja i narodnooslobodilačke borbe sa situacijom poslijeratne Jugoslavije i Hrvatske u agrarnim odnosima, pružajući tako solidnu osnovu za razumijevanje procesa promjena u toj oblasti od 1945. godine nadalje. Također se daju i osnovni teorijsko-politički stavovi Komunističke partije Jugoslavije, dominantne političke snage poslije oslobođenja zemlje 1945, o agrarnoj problematici i seljačkom pitanju, kao temelju za uvid u socijalno-političke promjene u toj domeni.